

תדפיס מתוך

בקורת ופרשנות

כתב-עת בין-תחומי
לחקר ספרות ומרבנות

חוברת 38 • קיץ תשס"ה

טקסט שפה משמעות

עורכות הקובץ: זהר לבנת ותמר וולף-מונדון

הוצאת אוניברסיטת בר-אילן • רמת-גן

מדוע הצעל הוא מתוק ולא שמח? קונגניצייה, שירה והאוקסימורון הפואטי

רפואטיקה הקונגניציית: בין עקרונות קונגניציים ומבנים פואטיים

רפואטיקה הקונגניציית היא תחום מחקר המתמחה בעשרים-שלושים השנים האחרונות על רקע ההתפתחויות שחלו בתחומי המדעים הקונגניציים (סטרוקור 2002, צור 1992, שין 1997, שין 2002), והוא משיק לחתומים כגון המחקר האמפירי של הספרות, הכלשנות הקונגניציית, חקר השיח, וחתומים אחרים שעסקו באופנים שונים בשאלות הנגזרות לקשר שבין מבנים פואטיים ותהליכים קונגניציים. מטרתו המרכזית של תחום מחקר זה היא לבחון את הקשר שבין תהליכים ועקרונות קונגניציים ובין מבנים פואטיים ותהליכי הייצור וההכנה שלהם.

המאמר הנכחי יתמקד בסוג יחס מסוים שבין עקרונות קונגניציים ומבנים פואטיים, יחס שממנו התעלמו מרבית התאוריות בתחום זה. ארגזים יחס עקרוני זה על בסיס התבוננות במבנה פיגורטיבי ספציפי — האוקסימורון (בהקשרים אחרים דנהי במבנים פיגורטיביים אחרים, כגון דימור, סינסתזיה, זאוגמה ועוד: שין 1997, 2002).

קודם שאעבור לדיון מפורט באוקסימורון אציג מספר אבחנות לצורך קונטקסטואליזציה של הגרסה המוצעת במאמר זה של הפואטיקה הקונגניציית. אבחנות אלה כבר פותחו בהקשרים אחרים (שין 1997, 1998, 2002), וכאן תובא גרסה מקוצרת שלהם.

הגישות המסורתיות לשאלת היחסים שבין מבנים פואטיים לעקרונות קונגניציים התמקדו בתהליכים הקונגניציים המיוחדים למבנים הפואטיים. כך למשל מציעה עמרת ה"דיאטמטזיציה" בתורת הספרות שלשון הספרות היא לשון מסובכת לעיבוד היצירה שונים בתהליך הקריאה, כיוון שהיא נמצאת באי התאמה לרפוסים לשוניים קונגניציים סטנדרטיים. קשיים אלה הם התורמים לאפקטיים האסתטיים של יצירות פואטיות (ראו למשל מוקיזובסקי

זאת, ברור לגמרי כי דוגמאות אלה אינן מטובכות במיוחד להבנה, כפי שגם עולה מתגובות קוראים שאספתי. ייתכן כמובן, שהשירים שבהם מופיעים ביחיים אלה מספקים הקשר רחב יותר שיכול, לעתים, להפוך דוגמאות אלה למטובכות יותר להבנה בגלל הצורך ליצור אינטגרציה בינם ובין הקשר רחב זה, ולכן איני מתייחס כאן, הדבר שעליו אני מצביע הוא שקוראים (ובכלל זה קוראים בלתי מיומנים) יכולים בקלות יחסית (יחסית למה שניתן היה לצפות לו לאור חלק מן העמדות שהוצגו קודם לכן), להציע פורש לצירופים אלה. ההמוגניות שמאפיינת תגובות כאלה של קוראים (כפי שעולה מהחקרים שונים) – למשל שן וכהן (1997) מצביעה גם היא על כך שמבנים כאלה הם קלים יחסית להבנה.

מובן גם שקורא ספרותי מיומן או אדם שעמדתיו בידי, יוכל להעניק פירוש "עמוק" או "מתחכם" במיוחד לכל אחד מצירופים אלה, פירוש שלא כל נבדק בניסוי שיתבקש להציע פירוש כזה יעלה בדעתו. אלא שכאשר אנו עוסקים ברמת ההבנה המידית של כל אחד מהצירופים שלעיל, טענה היא שכל אחד מאלה יוצר לפחות רשם ראשוני של צירוף שניתן להעניק לו פירוש בקלות יחסית, ומתוך הסכמה רחבה בין נבדקים שונים, ללא קשר לרקע הקודם שלהם. כמובן שמן הראוי לבחון הנחה זו באופן אמפירי מדויק יותר מכפי שהדובר נצטה במסגרת זאת (שן 2002).

הנחה הכללית, שאותה פיתחתי בהקשרים קודמים (שן 1997, 2002), היא שדווקא בגלל המורכבות והיצוריות המאפיינים את השימושים הפיגורטיביים בשירה, הכרחי להבטיח את המוכנות של מבנים פיגורטיביים אלה. מה שמבטיח רמה כזאת של מוכנות הוא העמדה של מבנים אלה כאילו ציגים קוגניטיביים מן העתה הכללית, שלפיה מבנים פואטיים מצייתים לאילו ציגים קוגניטיביים הפועלים עליהם, נובע שמבנים אלה ינהגו על פי חוקיות מסוימת שתתאים עצמה לאילו ציגים קוגניטיביים שבהם מדובר. מטרתו של המחקר שעליו אודות, היא לתאר את החוקיות המאפיינת את המבנים הפואטיים ולהסביר כיצד היא נגזרת מן האילו ציגים הקוגניטיביים בהם מדובר.

מבחינה מתודולוגית תיאר החוקיות שבה מדובר יתבסס על "המימוש הטלקטיבי" של אחת או יותר מבין קבוצה גדולה יותר של אופציות מבניות. במילים אחרות, ננסה לתאר חוקיות זאת ביחס לשאלה: מהן האופציות העקרניות העומדות לרשות הלשון הפואטית (ביחס למבנה ספציפי נתון), ואלו מתוכן ממומשות.

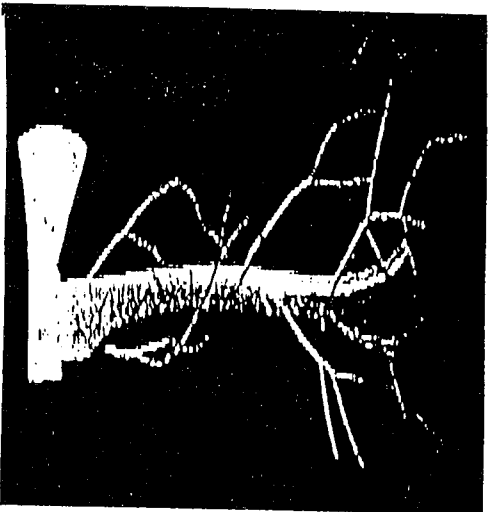
ההנחה המסתתרת מאחורי מתודולוגיה כזאת היא שקבוצת המבנים הפואטיים המתגלים בשירה, באופן כללי, אינה מייצגת את כל המבנים הלשוניים האפשריים. יוצא אפוא שביחס לכל מבנה פואטי ניתן להבחין בין מספר מבנים אפשריים שהוא יכול לבחור בהם כפוטנציה. ניסוח החוקיות פירושו ניסוח

1970, שקולובסקי 1965, ואן פיר 1986), מיאל וקיימן 1994, a, b, 1998). הגישה אחרת המניחה תהליכים קוגניטיביים מיוחדים למבנים הפואטיים, היא הגישה הקונטרוולנטית (למשל קאלר 1975, שמידט 1982, סטין 1994, זוזאן 1993). על פי תפיסה זו ישנן אסטרטגיות קריאה משמעות, או האסטרטגיה של *Polivalence reading* (שמידט 1982), שהן אסטרטגיות המופעלות ביחס לתהליכי קריאה של טקסטים פואטיים.

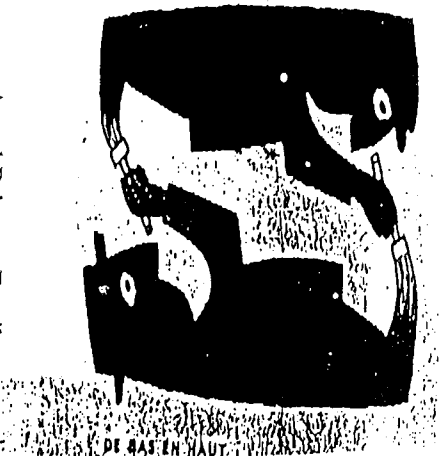
למרות שישנן אלה יכולות להציע הסבר לתופעות שונות המאפיינות את המבנה ואח התהליכי ההבנה של מבנים פואטיים, טענתי היא, שקיימות סדרויות מסוימות בטקסט הפואטי, שלא ניתן להסבירן, אלא אם נניח דווקא ציג לעקרונות ותהליכים קוגניטיביים "סטנדרטיים". הטענה היא אפוא שקיימים היבטים מבניים בטקסט הפואטי שניתן להסבירם לא כהפרה או כשימוש מניפולטיבי בעקרונות ואילו ציגים קוגניטיביים, אלא דווקא כציות לעקרונות כאלה הנוגדים כאמור ממבנה ה-*rhyme* ואחריו על הייצור וההבנה של מבנים אלה. על פי תפיסה זאת, מבנים לשוניים המופיעים בטקסטים פואטיים כפופים למערכות שונות של אילו ציגים: סוג אחד של אילו ציגים הם כאלה הנובעים מן הכשיחות הלשונית שלנו. כשיחות לשונית זאת מתורה צריך תופש בחירה גדול, ומה שקובע את הבחירות הנעשות לפחות בהיבטים מסוימים של המבנים המיוצגים על ידי מחברי הטקסטים הפואטיים, ותהליכי הבנתם על ידי קוראים, הם אילו ציגים "הקשריים", כלומר אילו ציגים הנובעים מההקשרים השונים בהם מתגלים המבנים הפואטיים בהם מדובר, בין אם המדובר בטקסט הספציפי בו מופיעים מבנים אלה, או מהמסורת הפואטית שאליה שייך המשורר, או מההנחות הלשוניות והאחרות של התקופה, וכיוצא בזה. אלא שכל האילו ציגים שהוזכרו זה עתה הם אילו ציגים ספציפיים ותלויי קונטקסט. בנוסף לאלה, אני מניח את קיומם של אילו ציגים קוגניטיביים שהם אילו ציגים כלליים במהותם ואינם תלויי קונטקסט ספציפי.

מהו, על פי התפיסה המוצעת כאן, ההסבר לקיומם של האילו ציגים הקוגניטיביים להם מצייתים השימושים הפואטיים היצורתיים כשפה? נתבונן בשלושת האקסמפלומונים האלה: "צעד מתוק", "שחאומות לעד", "דומיה שורקת". הדבר המניין באלה הוא שמצד אחד הם מהווים שימושים יצירתיים וחדשניים בשפה, ומן הצד האחר, ולמרות שימוש יצירתי זה, הם מוכנים בקלות יחסית (לפחות ברמת הבנה שטחית). היצירות כצירופים אלה מהבטאת לא רק בעצם השימוש במבנה לשוני פיגורטיבי, אלא בעיקר במאפיינים התבניים של כל אחת מפיגורות אלה. בכל אחת מפיגורות אלה מתקיימת "העברת" או "מיפוי" בין שני מושגים "הפוכים" או "סותרים" הן במשמעותם הראשית, והן ברשת האסמטיציציית הקשורה אליהם. והנה, למרות

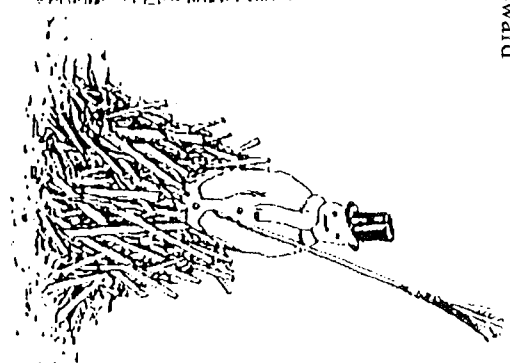
כפיגורה לשונית. כך למשל אין האוקסימורון מוגבל למדיום הלשוני, והוא מתגלה לעתים גם במדיום ויזואלי (ראו למשל, טנג וסיון 2002). כפי שמדגימות הדוגמאות הבאות (שגלקוהו מתוך דויס 1984):

Crime and Reward

Astral Peinture Email

Snowman on a Bonfire

הדוגמאות על המבנים הנבחרים כפועל מתוך המבנים האפשריים. מגבלות אלה, שלחן אמורים טקסטים פואטיים לציית, קובעות שמבנים מסוימים יופיעו רק בשייכות נמוכה ביותר (אם בכלל) בקונפוסים פואטיים שונים, ואפילו בקונפוסים אוטוגרידטיים.

החסבר לחוקיות זאת הוא שברקע השימוש במבנים פואטיים עומדים עקרונית קונגניציביים נוקשים המובילים את טווח השימושים היצירתיים, על ידי כך שהם קובעים את טווח המבנים בהם ייעשה שימוש בלשון הפואטית, ויצרים הגבלות על טווח זה. כלומר, קובעים שימוש סלקטיבי במבנים אלה.

המתקן הנוכחי מאופיין בניסיון להסביר את הסדריות של אותם מבנים פואטיים שאחרא, סדריות, החורגת מנובלות קונטקסט ספציפי כלשהו (הטקסט המסוים, הפואטיקה המסוימת, החקשי החרחובי המסוים, וכו'), על ידי ההנחה שקיימים אילוצים קונגניציביים המוטלים על המבנים הפואטיים האלה, והם שמבחינים את הסדריות שעליה מדובר.

ההבדל המרכזי בין הסבר כזה להסברים חלופיים לסדריות במבנים הפואטיים, הוא בתוך ההסבר (אילוצים אלה רגישים למבנה המערכת הקונגניציבית שלנו ולעקרונות ארגון הידע במאגר הקונטקסטואלי שלנו), ובטוטליות שלו: מרבית ההסברים החלופיים המניחים אילוצים שאינם קונגניציביים (אילוצים הנוגדים מנורמות סגנוניות, שייכות לאסכולה פואטית כזאת או אחרת, אילוצים הנוגדים ממבנה הטקסט הספציפי וכו'), הם מראש בעלי חלוח ספציפית ותלויה קונטקסט, ואילו האילוצים הקונגניציביים הם כלליים וזים כדי לחול מעבר לקונטקסט.

חשוב להדגיש שאילוצים אלה הנוגדים מאופן ארגון הידע המושג, ומעקרונות הארגון של מבנה זה, מכתולים בחזרה במבנים מסוימים ולא אחרים שכן מהם נובע שמבנים מסוימים הם "שביעיים או "בסיסיים" יותר מאחרים, ומשום כך הם נבחרים. ונוסף לכך, סביר להניח שתחזיקות זאת חלה על אותם היבטים של המבנים הפואטיים המתגלים גם ביחס למבנים המקבילים להם בהקשר הלא פואטי.

להלן ארזים את השיען הכללי שהעליתי על מבנה פואטי אחד — האוקסימורון. עם זאת, יש לראות שיען זה באופן כללי יותר, כשיען המדגים מתרדולוגיית שיפול עקרונות במבנים פיגורטיביים פואטיים (שן 1997, 2002).

האוקסימורון

האוקסימורון (כינויית: Oxus; שגון, Moros; טיפש, כלומר: טיפשות שונות) הוא תופעה מרחקת, המתגלה בהקשרים פואטיים ולא פואטיים כאחד. האוקסימורון מתגלה בצורות שונות ומגוונות, החורגות מן השימוש המובהק

מדם אותם יחסי ניגוד או כמנוחנים בלשיניים (ליונס 1977) יחסי אנטונימיים? אהת
ההצעות המרכיביות (אם כי דאי שלא היחידה) לחיאר היחס בין אנטונימיים
בסמנטיקה לקסקלית (ליונס 1977) וכן בפסיכולוגיוויסטיקה (קלרק 1970)
נשענת על רעיון התכונות הסמנטיות. התכונות הסמנטיות נתפסות כייחודות
המייצגות משמעותיות בסיסיות (כמו למשל "חזי", "אנושי"), שהקונטראגורציות
שלן מייצגות את המשמעות של מילים בשפה. כך למשל משמעות המילה
"גבר" מוצגת בתפיסה זו כקונטראגורציה של התכונות האלה: "חד",
"אנושי", "מבוגר", "זכר". כדאי לשים לב לשני מאפיינים חשובים של
צורת ייצוג זאת. האחד היא שתכונות מסוימות הן תכונות בולטות או מרכזיות
מבחינת תרומתן למשמעות המילה שבה מדובר (לעיתים היא מכונה "התכונות
המבדירות" – ראו קלרק 1970). תכונות זאת נושאת את עיקר המשמעות
(הילטרלית) של המילה. כך למשל, הקריאה הילטרלית הסטנדרטית של המשפט:
"הוא אינו גבר", שוללת את התכונה "זכר", ולא תכונת כגון "חד" או
"אנושי" וכי' (מספר ערויות אמפיריות מצביעות על כך שהיארור זה הוא בעל
ריאליה פסיכולוגית; ראו למשל, מלגרי וגונסון 1980; קלרק וקלרק 1977).
המאפיין השני של צורת ייצוג זאת הוא שהתכונות מתוארות כאן כממדי משמעות
(למשל הממד "חזי" או "זכר"), שיכולים לקבל ערך ספציפי (למשל "זכר" או
"זכר").

תפיסה כזאת מאפשרת הגדרה ברורה של אנטונימיות: שתי מילים הן
אנטונימיות אם הן משתפות קבוצה גדולה של תכונות, אך שהערך הספציפי של
התכונות (לרבות הבלטות) ביותר הוא הפוך. לפי תפיסה זו האנטונימים של המילה
"גבר" הוא המילה "אישה" שמיוצגת כאמצעות אותה רשימת תכונות שכוללת
המלה "גבר" ("חד", "אנושי", "מבוגר") להוציא החלפת הסימן "+"
בסימן "-". בתכונות הבלטות ביותר – "זכר".

בהינתן הגדרה זו של אנטונימיות, ניתן להבחין בין שני סוגים עיקריים של
אקסיומורון, אקסיומורון ישיר ואקסיומורון עקיף. אקסיומורון ישיר (א"י) הוא
צירוף של שתי מילים הנמצאות ביחסי אנטונימיות על פי ההגדרה שהופיעה
לעיל, כמו למשל: "קדושת טומאתך", "יצער שמח", "דומיה קולחת", "יוכש
רטוב" וכו'. אקסיומורון עקיף (א"ע) הוא צירוף של שני מונחים הנמצאים ביחסי
"אנטונימיות עקיפה": לפיה תכונה מרכזית ביותר של התואר המאריך (למשל
"דיסטיביות" במקרה של המאריך "מימי") היא האנטונים הישיר של שם העצם
("יוכש"). דוגמאות טיפוסיות לסוג זה הן למשל: "קדושת אשפתך", "יצער
מתוך", "דומיה שורקת", "יוכש מימי" וכו'.

מאפייני האקסיומורון בטקסטים פואטיים: מחקרי שדה
האקסיומורון עשוי לכוון אפוא כשהי דרכים מבניות: אקסיומורון ישיר ואקסיומורון

גם בגילויי הלשוניים יכול האקסיומורון ללכוש צורות שונות, שאינן
ממוצעות לייחוד לשוניות מוגדרת. כך למשל יש העוסקים באקסיומורון המונח
בתשתיות של טקסט שלם (למשל רונופורט 2001). או כוח המאפיין פואטיקה של
יוצר (שיפמן 1995). אחרים (למשל טרוארט 1997) עוסקים באקסיומורון
כאמצעי רטורי של שכנוע ושינוי עמדות, ואילו אנדרסון (2002) עוסקת
באקסיומורון כאמצעי לבייח הפרטונה הציבורית של דמויות ציבוריות בולטות.
גם בייחודות לשוניות מצומצמות, מתגלים פניו המגוונים של האקסיומורון. כך
למשל אוסף המשפטים שלהלן מגלה אקסיומורוניות ביחס שבין מצבי עניינים
שונים המתגלים במשפטים אלה:

Anyone who isn't confused here doesn't really understand
what's going on.

I must follow the people. Am I not their leader? (Disraeli).

Often it is fatal to live too long.
Strategy, answered the silly soldier to a selection board, is
when you don't let the enemy discover that you're out of
ammunition by keeping on firing.

אולם למרות הצורות המגוונות שבהן יכול להתגלות האקסיומורון, הדוגמאות
המובחרות ביותר, לפחות בהקשרים לשוניים ופואטיים, הן הדוגמאות של
האקסיומורון כפיגורה לשונית לוקלית, המתגלה ברמת הצירוף הלשוני
המצומצם. נחבון בקבוצת הדוגמאות המדגימה סוג זה: "דומיה שורקת",
"יצער מתוך", "קדושת אשפתך", "יוכש מימי" וכו'.

כמאמר זה נחמק ברוגמאות אלה של האקסיומורון. מטרת המאמר היא לנתח
את המאפיינים המבניים של האקסיומורון, לנתח את האופציות המבניות העומדות
בפניו, לכתוח אילו מבין אופציות אלה שכיחות יותר בטקסטים פואטיים, ולבסוף
להציע הסבר קונטראגורציה לשימוש הסלקטיבי באופציה המבנית השכיחה יותר.

האופציות המבניות: אקסיומורון ישיר ועקיף

נפתח את הדין בהגדרה מרוקת יותר של האקסיומורון. התכונות שטוחות
במילונים ספורטיים או בתוארוט מעלה שהאקסיומורון מוגדר ביחס למשג של
"ניגוד" או "סתירה" או "אנטונימיות". כך למשל, פרמינגר (1975) כמחה גם ליי'
(1969) מספק את ההגדרה:

a figure of speech which combines two seemingly contradictory
elements. It is a form of condensed paradox...

התשע-עשרה והעשרים (מתוך השדה נערך בעזרתה של הגב' לילה צ'רנובסקי; ראו שן וצ'רנובסקי, בהכנה). בקורפוס מספר משוררים מרכזיים המייצגים תקופות שונות בשירה הרוסית, והן תקופת פושקין (למשל, פושקין, בטוישקוב, ברטינסקי ולרמנובטוב); משוררי המחצית השנייה של המאה התשע-עשרה (למשל פט, טיטצ'ב ואחרים); משוררי הכסף הרוסי (תחילת המאה העשרים, קורפוס שכלל למשל את ברזוסוב ובלוק); משוררי שנות העשרים-השישים (למשל אהמטובה ומנדלשטם) ומשוררי שנות השישים (למשל יבטושנקו ורוז'דסטבנסקי).

השונות בין משוררים אלה מתבטאת לא רק בעובדה שהם מייצגים תקופות שונות בהיסטוריה בת 200 השנים האחרונות בשירה הרוסית, אלא גם בכך שקיימת ביניהם שונות גדולה ביותר בכל הקשור למאפיינים הפואטיים שלהם גדולה ביותר. כך למשל קצתם מייצגים השפעה של שירה רומנטית (למשל לרמנובטוב) או שירה נאו-קלאסית (בטיטשקוב וברטינסקי פושקין), שירה סימבוליסטית (למשל אנסקי הנחשב לאחד ממבשרי הסימבוליזם בשירה הרוסית, ובלוק), שירה אקאדמיסטית (גומלוב), שירה הכרתית (מאייקובסקי), וכו'.

מתוך קורפוס זה נאספו 341 אוקסימורונים. גם כאן התוצאות היו חרי-משמעות: מתוך סך כל האוקסימורונים, זוהו 251 (73%) כעקיפים, ורק 90 (27%) כישירים. בכל אחת מהתקופות, ולמעשה כמעט כל המשוררים יצרו תכוף יותר אוקסימורונים עקיפים מאוקסימורונים ישירים.

שירה ערבית מודרנית: בקורפוס דוממות מתוך השירה הערבית של שנות החמישים של המאה העשרים (מתוך השדה נערך בעזרתו של מר טארב גנאיים; ראו שן וגנאיים, בהכנה). התקופה שבה מדובר היא התקופה הבהר רומנטית, הנתשבת לאחת התקופות המכריעות בהיסטוריה של השירה הערבית בכללותה, וכללה משוררים כגון נאוכ אלמלאכה, וכדו שאכר אלסאיב.

בסך הכול נאספו כ-35 אוקסימורונים. גם כאן התוצאות היו חרי-משמעות: מתוך 35 ההיקריות זוהו 21 (כ-60%) כעקיפים, ורק 14 (כ-40%) כישירים.

מילונים ספרותיים: כדי לכתון עד כמה הנטייה החד-משמעית שהתגלתה בקורפוסים הישירים היא אופיינית, נבדקו גם 43 אוקסימורונים שנאספו מתוך מילונים ספרותיים. הנחת הייתה, שמילונים ספרותיים יישו לנקוט את מה שנראה כדוגמאות השיטופיות ביותר לפיגורה שבה מדובר. המילונים הספרותיים שנבדקו היו: Shipley (1953), Leech (1969), Shipley (1975), Preminger (1977). Cuddon נרגיש, שכמו בקורפוסים הפואטיים האחרים, הדוגמאות המוכרות כמילונים ספרותיים אינן מוגבלות למשורר מסוים או לתקופה מסוימת.

עקף. האם בטקסטים הפואטיים התגלה נטייה לשימוש נפוץ יותר באחת משתי האופציות המבניות הנזכרות, מעבר להקשר שימוש ספציפי (כלומר, משורר ספציפי, תקופה ספציפית), או שהשימוש הוא תלוי בהקשר שימוש כזה?

כללית, אם מתקן טקסטואלי מקיף (עליו אדוות מדי) יצביע על כך שמשוררים מטיימים, או בתקופות מסוימות, או בקורפוסים לאומיים מסוימים נפוץ יותר מבנה אחר, ואלו אצל משוררים בתקופות בקורפוסים לאומיים אחרים נפוץ יותר המבנה האחר, נכלל להנחה שההקשר הספציפי (השיר, המשורר, או התקופה הספציפית וכדומה) ולא איזשהו עיקרון כללי, הם שקבעו את הדבר, אם, לעומת זאת, יסתבר, שקיימות העדפה שיטתית של אחד משני המבנים האפשריים, אפשר יהיה להניח עיקרון כללי כזה. כדי לענות על שאלה זו ערכנו מספר מחקרי שירה על קורפוס פואטי נרחב.

כדאי להדגיש שהאוקסימורונים אינם מופיעים בשכיחות גבוהה בקורפוסים שנתחקרו. מספר משוררים עושים בהם שימוש נרחב בעוד האחרים משתמשים בהם בצמצום. כדי למנוע הטיה של הקורפוס שנחקר, נאספו אוקסימורונים רבים ככל האפשר מארכיבה קורפוסים ישירים שונים (בעבודת שדה זאת שולבו תוצאות ראשוניות שנאספו מן השירה העברית ודווחו במחקר קודם, ראו שן 1987): 1. שירה עברית מודרנית. 2. שירה רוסי מודרנית. 3. שירה ערבית מודרנית. 4. דוגמאות מייצגות ממילונים ספרותיים.

שירה עברית מודרנית: קורפוס זה כולל כ-100 אוקסימורונים שנקלחו מכתיבה של כ-10 משוררים בולטים בני שתי תקופות בולטות בשירה העברית: דור החתייה (50 אוקסימורונים), והמודרניים (50 אוקסימורונים). את דור החתייה ייצגו המשוררים ביאליק, פוגל, שטיינברג, פיכמן ואסתר ראב. את דור המודרניים בשירה העברית ייצגו המשוררים אלתרמן, פן, פרייל, בת-מרים ולאה גולדברג. שתי תקופות אלה מייצגות כמה עשרות שנים בהיסטוריה של השירה העברית המודרנית של המאה העשרים. כאמור, המשוררים שייצגו משתייתים לתקופות היסטוריות שונות בהתפתחות השירה העברית, תקופות אשר השונות ביניהן מבחינת המאפיינים הפואטיים המיוחדים להן היא גדולה.

כל האוקסימורונים מיונו לאוקסימורונים ישירים ועקיפים. תוצאות המיזן היו חרי-משמעות: בעוד 83% מהאוקסימורונים זוהו כעקיפים, רק 17% סונו כישירים. השימוש השיכי יותר כאוקסימורונים עקיפים אפיין כל אחת מהתקופות וכל אחד מהמשוררים. לא היה אפילו משורר אחד שאצל עלה מספר האוקסימורונים הישירים על העקיפים (שן 1987).

שירה רוסי מודרנית: קורפוס זה כולל דוגמאות מן השירה הרוסית במאות

מבחינה לשונית שכן הוא המצייה לכלל זה, בעוד המבנה האחר אינו מצייה לכלל הנידון. הסבר זה גם הוא יכול להיחזק על הסף, שכן לא ניתן להצביע על כלל לשוני שהאוקסומורון העקיף אך לא הישיר מצייה לו.

ההסבר הפואטי: ההסבר הזה יוצא מחוץ ההנחה שלפיה מבנים פואטיים מפירים עקרונות קוגניטיביים לצורך יצירת אפקטים מיוחדים לטקסט הפואטי. על פי תפיסה זו (כפי שהוסבר לעיל) המבנים הלשוניים המשמשים בלשון הפואטית יוצרים עיכוב בתהליך הקליטה על ידי הפרה של כללים או של עקרונות של השפה הלא פואטית.

על פי גרסה רדיקלית במיוחד של תפיסה זו, אם ייקימות מספר אופציות מבניות שיכולות לממש מבנה פיגורטיבי נמוך (ממקרה שלפניו, האוקסומורון העקיף והישיר), ייעשה שימוש נפוץ ושכיח יותר במבנה המסובך יותר מבחינה קוגניטיבית, כלומר הקשה יותר להבנה, הכרי פחות, זה ששפט כטבעי פחות וכו'.

השאלה באיזו מידה זהו הסבר קובל היא שאלה אמפירית. הצדיות האמפיריות שובא בהמשך נכתבו את הניכויים הנגזרים מן ההסבר הפואטי.

ההסבר הקוגניטיבי: על פי הסבר זה דווקא המבנה השכיח יותר, כלומר זה של האוקסומורון העקיף, הוא המבנה הפשוט יותר מבחינה קוגניטיבית. הריצונל מאחורי ההסבר הקוגניטיבי הוא זה: באופן כללי, האוקסומורון מייצג צירוף של שם עצם ותואר. האינטרפרטציה המועדפת לציורופים כאלה מבוססת בדרך כלל על ההנחה שהתואר מייצג ערך כלשהו על פני ממד נתון (למשל "יבש" על פני ממד "הרטיבות", או "קצר" על פני ממד "הגובה" או "לך" על פני ממד "הצבע"). האינטרפרטציה המועדפת לציורופים כאלה נעשית כך: שם העצם מייצג סכמה כלשהי, שכוללת מספר ממדים, והתואר מתפרש כמספק את הערך הספציפי על אחד מממדים אלה. כך למשל, כאשר אנו מפרשים את הציורוף "כיסא לבן", הרי "סכמת הכיסא" כוללת מספר ממדים, ואחד מהם הוא ממד ה"צבע", ולפיכך אנו מפרשים את "לבן" כמספק את הערך הספציפי על ממד זה (מרפי 1990).

אם נחיל תיאור זה על האינטרפרטציה של שני סוגי האוקסומורון (הישיר והעקיף) מתקבל הכול בורר במידת הקושי לפרש כל אחד משני סוגים אלה. נתבונן למשל באוקסומורונים, "יובש טוב" (א"י), "יובש מזמי" (א"ע). בשני המקרים התואר מציג ערך או ערכים כלשהם שאינם מהימנים עם המשמעות הליטולית של שם העצם. בשני המקרים הממד הדלונטי הוא "רטיבות", ותראה בבירור שאין דרך שבה התואר "רטיב" או התואר "מזמי" יוחסו באופן ליטולית לשם העצם "יובש", מפני ששם עצם זה מייצג תכונות הקשורות בערך הפוך

תוצאות ניתוח של דוגמאות אלה מתיישרות אף הן עם הממצאים שהתקבלו לעיל: מרבית המקרים (מעל 75%) סווגו כאוקסומורונים עקיפים, ורק מיעוטם סווגו כאוקסומורונים ישירים. הדבר מעניין במיוחד על רקע העובדה שמילונטי אלה מדרגים את האוקסומורון כפיגורה המורכבת ממונחים סותרים או מנוגדים, שעה שבפועל מרבית הדוגמאות מייצגת ניגוד רק באופן עקיף.

תמיכה נוספת בממצאים שתוארו מופיעה במקרה של המוטל בר-יוסף (1987), שתקרה את השימוש באוקסומורונים בפרוזה של גנסי. מסתבר כי גם בקירופים זה שכיח הרבה יותר אוקסומורון עקיף מישיר (אם כי בר יוסף אינה נוקטת מונח זה, ואולם מרבית על תופעה זוה).

עדות אקדוטלית נוספת קשורה באטימולוגיה של המונח "אוקסומורון". כאמור, המונח מציין משמעות המקבילה ל"טיפשות שונה", ולא לכלל "טיפשות חכמה". כלומר, גם האטימולוגיה של המונח אוקסומורון היא בעלת המבנה של האוקסומורון העקיף ולא הישיר.

מסקנה: ממצאים אלה, מצביעים שלמעט חריגים מעטים, המבנה השכיח יותר בקירופים הפואטיים שנתוחו, מעבר להקשר לשוני, גאוגרפי, היסטורי או הקשר של מאפיינים פואטיים, הוא זה של האוקסומורון העקיף ולא הישיר.

ההסבר הקוגניטיבי

מדוע ההסבר לשכיחות הגבוהה יותר של האוקסומורון העקיף? עקרונות ייחודיים הסברים אפשריים שונים: הסבר(ים) קונטקסטואלי(ים); הסבר(ים) לשוני(ים); הסבר פואטי; הסבר קוגניטיבי.

הסברים קונטקסטואליים: אלה הסברים המעגלים סדירות כלשהי בקונטקסט שימוש, כמו למשל, מאפייני הפואטיקה של משורר מסוים, או מאפייני המנוניים של תקופה מסוימת, או המאפיינים של שפה נתונה, וכו'. הסברים קונטקסטואליים נפסלים במקרה שלפנינו על הסף, כיוון שהשכיחות הגבוהה יותר של האוקסומורון העקיף חורגת מהקשר שימוש ספציפי. כפי שראינו, השונות שבין הקורפוסים הפואטיים שנבדקו היא גדולה למדי: שונות לשונית, גאוגרפית, היסטורית, שונות במאפיינים פואטיים וכו'. לאור זאת קשה להצביע על גורם קונטקסטואלי אחד המשותף לכל הקורפוסים שנבדקו, ואשר יכול להסביר את השימוש הנפוץ יותר במבנה שצוין.

הסברים לשוניים: הסבר זה נשען על קיומו של כלל לשוני כלשהו, שלפיו שכיחות גבוהה יותר של מבנה לשוני כלשהו על פני מבנה אלטרנטיבי נגזרת מקיומו של כלל לשוני כלשהו שלפיו המבנה השכיח יותר הוא מבנה "תקיף"

בהכנה). בניסוי זה השתתפו (בהתנדבות) 30 נבדקים (סטודנטים למדעי הרוח באוניברסיטת הל אביב), כולם דוברי עברית לדיימ. לצורך הניסוי חיברנו שתי קבוצות של אוקסומורונים, האחת כללה 10 א"י והאחרת 10 א"ע מקבילים להם. והם חוברו כך: כל אוקסומורון כלל שם עצם ותואר, במקנה של צירוף שמני (למשל "קור חם", או "יובש רטוב"). הא"י חוברו בפוזציה פשוטה: שלפני באופן מקרי צמידים של תארים המזוהים כאוטונומים (למשל, חס-קרי, יבש-רטוב), וחיברנו אותם לצירוף שמני על ידי הפיכת אחד מהם לשם עצם, בעוד האחר נשאר בצורתו המקורית כתואר. כך למשל במקרה של "יבש-רטוב", הפכנו את התואר "יבש" לשם העצם המקביל לו – "יובש", וכך נוצר הצירוף "יובש רטוב". באופן זה קיבלנו 10 אוקסומורונים שירים. א"ע חוברו על ידי עריכת שינוי בא"י: המקמנו בשם התואר של הא"י המקורי ("רטוב"), וכחברנו שם עצם חדש שהתכונה המיוצגת על ידי התואר היא תכונה בולטת ביותר שלו (הדבר נעשה על ידי שני שופטים). כך למשל, שם העצם שנבחר היה "מים", שהתכונה "רטוב" נשפטה כתכונה בולטת שלו. לאחר מכן הפכנו את שם העצם הזה ("מים") לשם תואר ("מימי"). באופן זה נוצר האוקסומורון העקוף "יובש מימי" שהוא האוקסומורון המקביל לא"י המקורי – "יובש רטוב". להלן מספר דוגמאות:

אוקסומורון ישיר	אוקסומורון עקוף
יובש רטוב	יובש מימי
קור חם	קור שמשי
אמת שקרית	אמת מזויפת
חושך מואר	חושך זורח

חיברנו שתי חוברות כל אחת בת 10 פריטים: חוברת א כללה 5 א"י ו-5 א"ע, מפורדים באופן אקראי; חוברת ב, שכללה גם היא 10 פריטים, היוותה את תמונת הראי של חוברת א: כל אחד מ"הא"י של חוברת א (למשל "יובש רטוב") הופיע בצורתו העקיפה (למשל "יובש מימי"), וכל אחד מ"הא"ע של חוברת א הופיע בצורתו הישירה.

החלק

כל אחת מקבוצות הנבדקים קיבלה את חוברת א או את חוברת ב. הנבדקים התבקשו לקרוא את כל האוקסומורונים שהופיעו בחוברת המתאימה ולכתוב פירוש כן שורה אחת לכל אחד מהצירופים. לא הוגבל הזמן לביצוע המטלה.

תוצאות דיון

בהיות מטרת הניסוי בחינה של אסטרטגיות האינטרפרטציה השונות ביחס לשני

של מוד "הרטיבות". כיוון שהאינטרפרטציה הילטרלית נכשלה, מנסה הקורא אינטרפרטציה מטפורית (מרפי 1990) של שם התואר כדי להתאימו לשם העצם.

אלא שכאן בדיקת מתגלה ההיבט בין שני סוגי האוקסומורון. היבט זה נעזק בהביל שבין התואר "רטוב" לתואר "מימי", בניסיון לייחסם לשם העצם "יובש": התואר "מימי" מציע מספר גדול יותר של תכונות שניתן לייחסן באופן מטפורי לתואר "יובש", משמיע התואר "רטוב", כי "מימי" מכיל (בנוסף לממד הרטיבות שאותו מכיל גם "רטוב") עוד מספר תכונות רלוונטיות לאינטרפרטציה שבכוחן להיות מיוחסות לשם העצם, כמו למשל, "שקוף", "חלק", "זורם" ועוד. הדבר נובע מכך שב"א"ע המאריך ("מימי") הוא עשיר יותר בתכונות מהמאריך המקביל לו ב"א"י ("רטוב"), כיוון שהאחרון מייצג בדיקת את הערך הממוגד על פני אותו ממד, בעוד הראשון אינו מוגבל לייצג ערך זה בלבד, אלא כולל תכונות נוספות.

מהסבר זה נובע שהאוקסומורון העקוף מציע יותר אפשרויות ליישב את אי ההתאמה בין שני מרכיבי משמיע האוקסומורון הישיר, ומשום כך יהיה קל יותר להעניק לו פירוש. נשים לב לכך שניכוי זה נמצא כסתירה ליבוי הגנז מההסבר הפואטי שהוצג קודם לכן, שלפני האוקסומורון העקוף יהיה דווקא מסובך יותר להבנה, במקביל הישיר.

מן ההסבר הקונגיצייתי נגזרים מספר ניבויים המתייחסים להיבטים שונים של תהליך ההבנה. נציע על שלושה ניבויים כאלה:

יצרנות של תגובות נבדקים: פירושי נבדקים יכולו יותר מרכיבי משמעות חרישים במקרה של ה"א"ע בהשוואה ל"א"י.

זמן הקריאה של ה"א"י יהיה גדול יותר מזה של ה"א"ע: בפירושי נבדקים יתגלו היבטים באסטרטגיות האינטרפרטציה של שני המבנים באופן שישקף קושי הבנה גדול יותר של ה"א"י מאשר זה של ה"א"ע.

שני הניבויים הראשונים זכו להמלכה אמפירית בניסויים שערכו גיבס וקירני (1994). נמצא אכן, שה"א"ע הוא "יצרני" יותר, וזמן העיבוד שלו קצר יותר מזה של ה"א"י. אלא שמתקיים אלה אינם נוגעים ישירות בשאלה שתעמוד במרכז המחקר שעליו אדוות מיד והיא: האם, כפי שנוכח מן ההסבר הקונגיציטי, קיימות אסטרטגיות אינטרפרטציה שונות לשני סוגי האוקסומורון, והאם אסטרטגיות שונות אלה מצביעות על קושי הבנה גדול יותר של ה"א"י לעומת זה של ה"א"י?

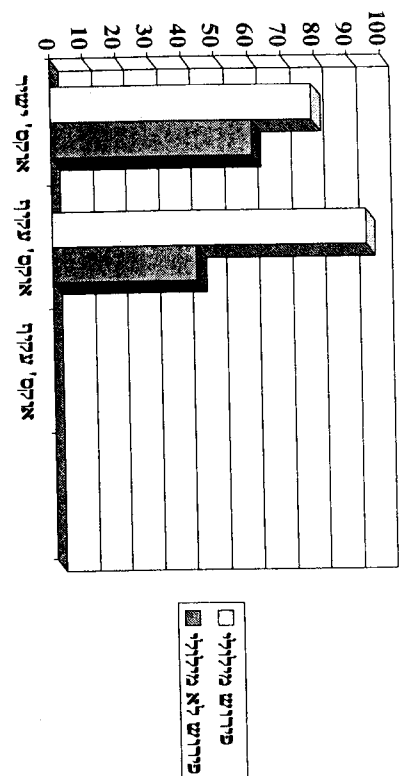
המחקר שנערך כשירות עם נוגה בלבן, עסק ישירות בשאלה זו (במסגרת זאת אדוות רק על קטע אחד של הניסוי. להרחבה ראו שן ובלבן 2002; שן ובלבן,

מצא זה היה צפוי (ראו מרפי 1990), שכן ברור שלא ניתן ליישב ליטרליה את שני מרכיבי האקסמוורון, ולכן בדרך כלל אחד המרכיבים יקבל פירוש מטפורי. הממצא המרכזי מבחינת המחקר הנוכחי בא לידי ביטוי בטבלה 2: כשבחרנו את כל אחד מסוגי הפירושים שנחננו, על פי החלוקה לסוג האקסמוורון שפירשו הנבדקים, מתגלה תמונה ברורה: אחדו הפירושים המילוליים שנחננו ל-א"ע היה גדול יותר באופן מובהק מזה של ה-א"י, ולעומת זאת אחדו הפירושים הלא-מילוליים היה גדול יותר (באופן מובהק) עבור ה-א"י מאשר עבור ה-א"ע. במידה שהשימוש הנפוץ יותר בפירושים לא מילוליים משמש כמדד לקרייה להעניק פירושו (בהשוואה לפירושים המילוליים), תומך הממצא שתואר בהסבר הקונוציה, לפיו האקסמוורון העקף, שהוא המבנה השכיח יותר בקורפוס הפואטי שנובדק, הוא דווקא המבנה הפשוט יותר מבחינה קונוציה. לעומת זאת עומד ממצא זה בניגוד ליכוי הנוכחי. מתוך ההסבר הפואטי, כלומר, ההסבר שלפיו המבנה השכיח יותר בקורפוס פואטי הוא דווקא מבנה מסובך יותר (ראו הדין בסעיף הקודם בהסברים השונים).

כך מצטרף הממצא הנוכחי לממצאים של גיבס וקרוי (1994), שלפיהם האקסמוורון העקף הוא מבנה פשוט יותר להבנה.

טבלה 1
סוגי תשובות עבור שני סוגי האקסמוורון

סוגי האקסמוורונים, ומידת השימוש באסטרטגיות אלה מצביעה על קושי הבנה, חילקנו את תשובות הנבדקים לשני סוגים עיקריים.

פירוש "מילולי": פירוש שבו לפחות אחד משני מרכיבי האקסמוורון זכה לפירוש ליטולי. כך למשל, הפירוש לאקסמוורון "קור שמשי" היה: "כאשר קרן אור חורפית נוגעת בי ביום בהיר וקר". במקרה זה הפירוש כולל רפנט ליטולי של שני מרכיבי האקסמוורון.

פירוש "לא מילולי": זהו פירוש שאנו מקיים את הנאי המנימלי שלפיו לפחות אחד משני מרכיבי האקסמוורון זוכה לפירוש ליטולי. הפירושים הלא מילוליים התפלגו למספר סוגים:

תגובות מטפוריות: תגובה שבה אף אחד משני אברי האקסמוורון לא זכה לפירוש ליטולי. כך למשל אחת התשובות לאקסמוורון "יובש רטוב" הייתה: "הערה מעניינת של אדם משעמם".

תגובות מטא-תאורטיות: תשובות שבהן קיימת הערה על טיבו של הצירוף עצמו, במקום פירוש של אחד או יותר ממרכיביו, כמו למשל: "זהו אקסמוורון", "אלי הם מונחים סותרים" וכו'.

תשובה המבטיחה קושי בהבנה: למשל: "זהו צירוף קשה", "איך דבר כזה" וכו'.

הנחתנו הייתה (על סמך מה שאנו יודעים ביחס לאסטרטגיות אינטרפרטציה של צירופים כאלה, ראו מרפי 1990) שבררת המחדל של הנבדקים תציע "פירוש מילולי", ורק אם הוכר לא יעלה בידם הם נסו "פירוש לא מילולי". כלומר, מבחינתנו, השימוש באחד מבין שני סוגי הפירושים מהווה מדד לקושי להעניק פירוש לאקסמוורון נתון: פירוש מילולי לאקסמוורון נתון ישקף קושי קטן יותר בהענקת פירוש מאשר פירוש לא מילולי.

לפיכך הניכוי של ההסבר הקונוציה הוא ש-א"ע ייצרו כמות גדולה יותר של פירושים מילוליים וכמות קטנה יותר של פירושים לא מילוליים מאשר ה-א"י. נוכרי שההסבר הפואטי שהוצג קודם לכן, מציג ניכרי הפוך.

תוצאות הניסוי מופיעות בטבלאות 1 ו-2.

טבלה 1 משקפת את הממצא שלפיו ביחס לכל אחד משני סוגי האקסמוורון ניתנו יותר פירושים מילוליים מפירושים לא מילוליים. ממצא מתיישב עם ההנחה, שהאסטרטגיה המועדפת על ידי הנבדקים היא להעניק פירושים מילוליים. נוכרי, הנתנו שזוהי האסטרטגיה הראשונית שאותה ניסו הנבדקים, ומשום כך ניתן היה לצפות שזוהי הפירושים שיינתנו לשני סוגי האקסמוורון יהיו פירושים מילוליים. נדגיש שהפירושים המילוליים נטו אמנם להעניק פירוש ליטולי לאחד ממרכיבי האקסמוורון ואלו במרבית המקרים המרכיב השני פורש באופן מטפורי. גם

ספרות), קיימת שיטתיות וסדריות המאפיינת היבטים שונים של הלשון הפואטית. ההסבר המוצע במסגרת הפואטיקה הקונגיציית לעובדה זאת (כפי שהודגם בהרחבה במחקר הנוכחי) הוא שהדבר נובע מציות זה למגבלות קונגיציביות, ציות הנתום במידה רבה למבנה של הלשון הפואטית. במילים אחרות, בהתייך מידה מסוימת של "חופש" לשפה פואטית, מבחינת מגבלות קונגיציביות אלו את יכולת הפירוש שלה על ידי חסימת מקצת האפשרויות, המסוככות במיוחד להבנה.

השאלה חשובה אחרת שיש למחקר הנוכחי, נוגעת להבחנה בין הלשון הפואטית ללא פואטית. כאן נברק מדי תביית ההעדרה של הלשון הפואטית באחת מבין כמה אופציות מכיית העומדות לרשותה. שאלה זו, כפי שגם הוסבר קודם לכן, ממוקדת בלשון פואטית עצמה וכמאפיין אותה, ואינה מתייחסת לשאלה אם הלשון הלא פואטית מתנהגת על פי אותה תכנית. הצעד הטבעי הבא במחקר עתיד בתחום זה יהיה ניסיון לגלות אם המגבלות המוצעות חלות באותה מידה גם על שפה לא פואטית.

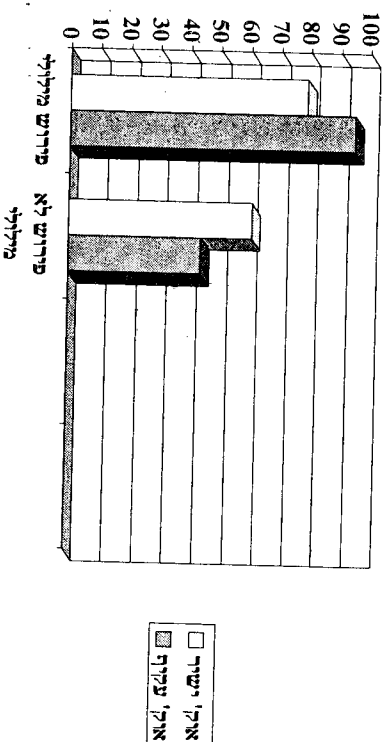
על בסיס תכנית שנמצאו ביחס לשירה, ניתן להניח כבר בשלב מוקדם כזה, שאותו פוס הוצאות, ולא היפוכו, יתקבל גם בשפה הלא פואטית. האופציות העומדות לרשות הלשון הלא פואטית הם אלה שעמדו לרשות הלשון הפואטית. האפשרות שלפיה תבחר הלשון הלא פואטית פוס העדרה הפוך לזה הנבחר על ידי הלשון הפואטית היא אפשרות בלתי סבירה, כיוון שלפיה שפה לא פואטית בנויה ממבנים קשים יותר להבנה משפה פואטית. למיטב ידיעתי, אין כל תאוריה, ורדאי שלא מחקר אמפירי המציע זאת. אלו הטוענים להבחנה כזו טוענים לאפשרות ששפה לא פואטית היא פשוטה יותר וקלה יותר להבנה בהשוואה לשפה לפואטית (לדוגמה, הפרמלטיסטים הרוסים ומספר גישות אחרות בכיקורת הספרות).

סביר יותר להניח ששני סוגי לשון אלה מתנהגים באופן דומה מבחינה זאת. למעשה אינדקציית ראשונית לכך התגלו, כפי שכבר הוסבר, ביחס לכייתיות במבנה הדימוי, ביחס לדימויים (ומספורות) קונגיצייוניים. אם זה נכון גם לגבי הפיגורות האחרות (כפי שמלמדת התבוננות ראשונית במספר דוגמאות בהקשר זה) הרי שהדבר מציע שהאלוצים הקונגיציביים, דוגמת זה שנוסח בעברדה הנוכחית, הם חזקים מספיק כדי לחול הן על הלשון הלא פואטית והן על מקביליה הפואטית.

תרומתו של המחקר הנוכחי למדעים הקונגיציביים היא בהצעה שאלוצים קונגיציביים, שנבדקים בדרך כלל בשימושי לשון סטנדרטיים, הם כללים דיים כדי לחול גם על שימושים ילא סטנדרטיים ויצירתיים, כמו אלה המתגלים בלשון הפואטית. לאחרונה, הוכח במחקרים שונים במדעים הקונגיציביים (ראו למשל, לייקוף וטרנר 1989; גיבס 1994) שפיגורות פואטיות (כגון מטפורת,

טבלה 2

השוואה בין שני סוגי האוקסימורון על פי סוג הפירוש

דיון מסכם

ממצאי המחקר שתואר לעיל מתייבשים עם הממצאים של מחקרים קודמים שעסקו במבנה ובחלוצי ההבנה של פיגורות פואטיות במסגרת הפואטיקה הקונגיציבית. כך למשל, במחקרים קודמים הצבעתי על כך שגם ביחס לשלש הפיגורות: הסינטיזיה (שן וכרן 1997) הדימוי (שן 1995) והאזגמה (שן 1998), מתגלה שדווקא המבנה השכיח יותר בשירה הוא המבנה הפשוט והבסיסי יותר על פי מדדים קונגיציביים שונים.

למחקרים אלה השלכות לא רק לחתום הפואטיקה הקונגיציבית, אלא גם לחרות הטקסט הספרותי באופן כללי. בפרדיגמה החאורטית המיתודולוגית שהודגמה יש כדי להציע דרך ניתוח המסר לאותה חזקיות המאפיינת את המבנים הפואטיים הלוקליים (ברומה לאלה שנותחו במחקר הנוכחי), והיא חורגת מגבלות של הקשר ספציפי כזה או אחר (הטקסט המסוים, המחבר, האסכולה הפואטית וכו'). מובן שתאוריות מסורתיות בחרת הספרות הנשענות על ההנחה שהחקר הוא שמכתיב חזקיות כזאת או אחרת יתקשו להציע מסר לחזקיות כזאת החורגת מגבלות הקשריים ולוונטיים.

בנוסף לכך מחמדת הפואטיקה הקונגיציבית באופנים שייטתיים ומבוססים יותר על מחקרים אמפיריים (בהשוואה לענפים אחרים של תורת הספרות המסורתית) עם העברה שלמרות היצירתיות והחידוש הנגלים בשפה הפואטית (שמבטאת למורכבות וליצירת ערכים אסתטיים שונים, כפי שייטעו מבקרי

- Nardoquio (ed.), *Reader Response: The Empirical Dimension*, pp. 137-152, Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Zwaan, R.A., 1993, *Aspects of Literary Comprehension: A Cognitive Approach*, Amsterdam: John Benjamins.
- Teng N. and Sun, Sewen, 2002, "Grouping, simile, and oxymoron in pictures: a design-based cognitive approach", *Metaphor and Symbol* 17 (4), pp. 295-316.
- Lyons, J., 1977, *Semantics* 1 and 2, Cambridge U.P.
- Lakoff, G. and Mark Turner, 1989, *More Than Cool Reason - A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago U.P.
- Leech, G., 1969, *A Linguistic Guide to English Poetry*, London: Longman.
- Mukarovsky, J., 1970, "Standard language and poetic language", in: Freeman Donald (ed.), *Linguistics and Literary Style*, New York: Holt, Reinhart and Winston.
- Miall, D. S. and Kuiken, D., 1994a, "Foregrounding, defamiliarization, and affect: Response to literary stories", *Poetics* 22, pp. 389-407.
- Miall, D. S. and Kuiken, D., 1994b, "Beyond text theory: Understanding literary response", *Discourse Processes*, 17, pp. 337-352.
- Malgadi and Johnson, 1980, "Measurement of figurative language: semantic feature models of comprehension and appreciation", in: Honeck, R.P. and Hoffman, R.R. (eds.), *Cognition and Figurative Language*, Hillsdale: N.J. Erlbaum.
- Murphy, G. L., 1990, "Noun phrase interpretation and conceptual combination", *Journal of Memory Language* 29, pp. 259-288.
- Stewart, J., 1997, "Challenging prescriptions for discourse: Seneca's use of paradox and oxymoron", *Mosaic* 30, pp. 1-17.
- Stockwell, P., 2002, *Cognitive Poetics: An Introduction*, London: Routledge.

אנלוגיה, טינסתחיה) ממלאת תפקיד מרכזי בשפה ובחשיבה. מתוך גישה זו, אופי חשיבה פואטיים ובמיוחד המטפורה (וכן שימושים לא ליטרליים אחרים בשפה), מתנהלים ומעצבים אספקטים חשובים רבים של שימושנו הרגיל, הלא פואטי בשפה וחשיבה. כותרת ספרו המרכזי של גיבס *The Poetics of Mind* (המאמר הנוכחי היטב גישה זו, כאשר מחבוננים בזה מנקודת מבט של הפואטיקה, המאמר הנוכחי משלים הצעה זו, בהראותו שלא זו בלבד ששימושים פואטיים בפגורות מוגבלים את המערכת הקוגניטיבית שלנו אלא שפגורות פואטיות מוגבלות בעצמן על ידי מוגבלות קוגניטיביות כלליות.

מראי מקום

- Anderson, Karin-Vasby, 2002, "Hillary Rodham Clinton as Madonna: the role of metaphor and oxymoron in image restoration", *Women's Studies in Communication*, 25 (1), pp. 1-24.
- Black, M., 1962, "Metaphor", in: *Models and Metaphors*, Ithaca: Cornell U.P.
- Beardeley, M.C., 1958, *Aesthetics*, New York.
- גיבס ויטקי, 1958, *האסתטיקה של א.ג. נטיש, חל-אביב: הקיבוץ המאוחד*, 1987.
- Gibbs, R. W., 1994, *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*, Cambridge University Press.
- Gibbs, W. R. and Lydia R. Kearney, 1994, "When parting is such sweet sorrow: the comprehension and appreciation of oxymora", *Journal of Psychological Research*, 23 (1), pp. 75-89.
- Davenport, W.A., 2001, "Thomas Hoccleve's La Male regle and oxymoron", *English Studies*, 82 (6), pp. 497-506.
- Hughes P., 1984, *More on Oxymoron*, London.
- Hanauer, D., 1998, "Reading poetry: An empirical investigation of Formalist, Stylistic and Conventionalist Claims", *Poetics Today* 19, pp. 565-580.
- Van Peer, W., 1986, *Stylistics and Psychology: Investigations of Foregrounding*, London: Croom Helm.
- , 1992, "Literary theory and reader response", in E. F. גיבס וקרדני, 1994
- דונופורט, 2001
- היטס, 1984
- האנר, 1998
- וואן פיר, 1986
- וואן פיר, 1992

מלגרי וגונסון

1980

מילא וקוייקן

1994a

מילא וקוייקן

1994b

מורפי

1990

סטוארט

1997

סטוקוול

2002

